

Aimo Vuorinen

Historiallinen läpivalaisu

Olen usein ajatellut kaupunkia inhimillisenä olentona, jolla on omat perintötekijänsä ja luonteenpiirteensä. Kuluneina vuosisatoina kaupunkia saatettiin luonnehtia hyvinkin yksiselitteisesti. Se oli vaikkapa linnoituskaupunki, luostarikaupunki, yliopistokaupunki, satamakaupunki, kylpyläkaupunki tai hallintokaupunki. Meidän päivinämme kaupungin funktio on muuttunut yleispiirteisemmäksi, eikä yhtä määräävää luonteenpiirrettä enää havaitse. Kaupungit ovat asukastihentymiä, joiden palvelurakenne, liikenneratkaisut, jopa rakennuskanta ovat hyvin samanlaiset. Yhdenmukaistava kehitys on uusi ilmiö. Jokaisella kaupungilla on silti vakuutenaan ainutlaatuinen menneisyys, idea ja olemus. Historia ei ole muistoiksi jähmettynyttä entisyyttä vaan jatkuva prosessi, joka näyttää miksi kaupunki on tänään sellainen kuin se on. Tarkastelun polttopiste on nykyisyydessä. Mennyt ei lopullisesti katoa, vaan elää tänään joko taakkana tai mahdollisuutena. Aikakerrostumat osoittavat, mitkä trendit ovat olleet elinvoimaisimpia ja mikä juonenkulku kestävin. Ratkaisevia ovat historialliset linkit ja syy-yhteydet. Kaupungin sijainti, pinnanmuodostus, vesi- ja maayhteydet, geopoliittinen asema ja kauppapoliittiset pyrkimykset tuottavat sen historian vaiheet.

Lappeenrannassa on Saimaan etelärannan suuntainen akseli, josta voi lukea tärkeitä kehitysvaiheita runsaan kolmensadan vuoden ajalta. Idästä alkaen Saimaan kanavan alue, Kaukaan tehdasalue, Linnoitus, Rakuunamäki, Reservikomppanian alue ja Skinnarilan kampus, joiden jokaisen painoarvo valtakunnallisessa tietoisuudessa on huomattava. Saimaan lähisaariston kanssa ne edustavat Lappeenrannan identiteetin kestävä ydintä ja olivat tarjolla kansallisen kaupunkipuiston perustaksi. Samalla ne ovat kertomus pitkästä vuorovaikutuksesta Saimaan alueen ja Manner- Euroopan välillä.

Paikan henki

Lappeenrannan "esihistoriallinen" vaihe painottuu Lapveden markkinoihin, Suomen tärkeimpään kaupalliseen tapahtumaan karoliinisella kaudella. Täällä välitetty terva kulki Viipurin kautta meritse Hollantiin. Maakuljetukset hoidettiin paikallisin voimin, keskeisin elinkeino oli rahdinajo. Meidän päivinämme hevoskuormat ovat vaihtuneet rekkakuljetuksiksi. Historiallinen murros voi nopeasti muuttaa tilanteen. Kun raja 1700-luvulla tuli Viipurin ja Lappeenrannan välille kauppayhteys katkesi ja kaupungista tuli rajalinnoitus. Sijainti säilyi, mutta sille tuli uusi merkitys. Kun raja siirtyi Kymijokeen, linnoituksen rintamasuunta kääntyi 180 astetta ja Lappeenrannasta tuli venäläinen garnisoni- ja hallintokaupunki. Rajan etäännyttyä Tornionjoelle syntyi paitsi Suomen Autonominen Suuriruhtinaskunta myös porvarillinen Lappeenranta vallien ulkopuolelle. Linnoitus menetti vanhan merkityksensä. Viime sotien jälkeen se oli vähällä tuhoutua, kunnes alueen arvo uudessa historiallisessa tilanteessa oivallettiin. Sijainti pysyi, merkitys muuttui.

Vastaavia heilahduksia saatetaan kokea muillakin elämänalueilla. Kun paperin valmistuksen raaka-aine oli lumppu hallitsi Keski-Eurooppa tätä tuotannonalaa, mutta kun paperia ryhdyttiin tekemään puusta painopiste siirtyi Pohjolaan. Lappeenrantaankin ilmaantuivat suuret puunjalostusyksiköt, jotka tuhosivat pienet manufaktuurit ja osan yrittäjyyden perustaa. Mikään ei takaa, etteivät paperiteollisuuden edellytykset voisi jälleen muuttua.

Maaherra Frisenheim nimesi 1720-luvulla Lappeenrannan "viralliseksi" rajakaupungiksi. Me puhumme "Idän portista". Maailma ei muutu niin paljon kuin kuvittelemme. Kun pietarilainen yläluokka aikanaan ylläpiti Lappeenrannan kylpylää, pitää pietarilainen keskiluokka tänään yllä Imatran kylpylää. Venäläiset kauppiat ovat Lappeenrannassa korvautuneet venäläisillä asiakkailla. Historia on tuottanut tänne erilaisia sotilaskulttuureja, kauppiaita idästä ja kanavatyöläisiä lännestä. Linnoituksia ovat tehneet ruotsalaiset, venäläiset ja suomalaiset, viimeksi saatiin Salpalinja. Ortodoksinen seurakunta on hankkinut verenisää maahanmuuttajista ja tekninen kehitys toteuttanut Skinnarilan tutkimusyhteisön. Idän suunnan aineellinen ja kulttuurinen merkitys ei ole ainakaan vähentymässä.

Historiallinen identiteettikriisi

Historian syy-yhteyksien merkityksestä todistaa vertailu Lappeenrannan ja Imatran kesken. Vuonna 1939 molemmissa oli 9.000 asukasta. Imatra oli kehittyvä teollinen keskittymä, Lappeenranta unelias varuskunta- ja kylpyläkaupunki. Tänään Lappeenranta on kaksi kertaa suurempi, mikä ei johdu siitä, että päättäjät täällä olisivat kaksi kertaa parempia. Olosuhteet vain ovat tuottaneet erilaisen tuloksen.

Lappeenrannan oma identiteettikriisi syntyi sotien jälkeen, kun Viipurin pitkä varjo väistyi ja entisen takamaan uskottiin kykenevän itsenäiseen elämään. Rakentamisen tahdin kiihtyessä kaikki Suomen kaupungit alkoivat muistuttaa toisiaan. Täälläkin yhdenmukaistuminen oli edistyksen tunnuskuva, joka painoi omat erityispiirteet toissijaisiksi. Kysymys on vaurauden määrästä ja vaurastumisen ajankohdasta. Kaukaisessa menneisyydessä kulta-aikansa kokeneet kaupungit arvostavat omaa historiaansa ja vanhaa kaupunkikuvaansa. Lappeenranta vaurastui myöhään ja jäi potemaan nousukkaan heikkoa itsetuntoa, jota kompensoitiin takavuosina laatimalla hurjia kasvuennusteita. Sittemmin kasvun edellytyksiä on etsitty mahdottomista alueliitoksista kuten Saimaankaupungista, tai yritetty imitoimalla tuottaa menestystä vaikkapa Oulusta tänne, kokonaan toisenlaisiin historiallisiin ja alueellisiin olosuhteisiin. Oma paikkaan sitoutunutta kaupunkikuvaa on tuhottu päivittämällä sitä tarpeettomasti ja muualta matkien. Maastonmuoto on häivytetty korkeuseroja tasoittamalla. Harjun laella kaivaudutaan maan alle ja rantaan tehdään korkeita taloja. Tasoittaminen on aina koettu voittona luonnonolosuhteista.

Identiteettikriisistä kertoo myös yletön "vaatimattomuus". Se näkyy aluekeskuksen asemaa korostavan julkisen rakentamisen vähäisyytenä, kaupungin oman historian kätkemisenä yleisvaltakunnallisten tapahtumien muiston alle, intona tuottaa arvonlisää muualta, vähätellä omia kestäviksi osoittautuneita erityispiirteitä ja kartella kunnianhimoisia hankkeita. Kaupunkikuvassa tämä trendi näyttäytyy siinä, että keskustan arvokkaimmilla alueilla rakennuskanta asetellaan lähiömäisesti, eivätkä uuden hallintokeskuksen suuret betonikolossit ilmennä arvovaltaa massansa suhteessa.

Tulevaisuuden eväät

Aivan viime aikoina on ollut merkkejä korjausliikkeestä. Ydinkeskustaa on alettu tarkastella monipuolisemmin ajan ja paikan kontekstissa, jopa korvata jotakin kadotettua uusilla tai uusvanhoilla ratkaisuilla. Uudet liikennejärjestelyt ovat ristiriidassa historiallisten tielinjauksien kanssa, jotka näkyvät edelleen keskustan asemakaavassa. Hämeenlinnan tie varuskunnan halki, Koulukatu eli

Savonlinnan tie ja Viipurintie, nykyinen Kauppakatu kävelyosuuksien hidastamana. Uudistuksien hyväksymistä vaikeuttaa monien sukupolvien aikana selkätimeen iskostunut liikkumisen perinteinen infrastruktuuri.

Kaupungissa on onneksi säilynyt pieni kokoelma historiallisia maamerkkejä, joihin voi tukeutua. Keskeisiksi imagotekijöiksi mielletyt Mariankirkko, Keskuspuisto, Raatihuone, Kylpylaitos ja Satamatori, Sankarihautausmaa, Rakuunamäki ja Mälkiä-Mustola ovat nyt löytäneet tiensä myös tulevaisuuden suunnittelijoiden työpöydille. Vilkkaan kesäkaupungin ja hiljaisen talvikaupungin välinen ero on dramaattinen. Kesäkautta hallitseva vesielementti on talvisin poissa pelistä, Saimaa jäätynyt ja veneet talviteloilla, puistot autiot ja hiljaiset, rinnekadut liukkaista ja vaikeakulkuisia. Kesää voi jatkaa molemmista päistään ja korvata keskitalven pimeys keinovaloin, mutta keskeisiltä vahvuuksiltaan Lappeenranta on kesäkaupunki. Elämysmaailmaa hallitsevat puistot sekä veden ja maan rajakohta. Syrjäiseksi koetulla Pallonlahdella on rantaviivaa enemmän kuin Kaupunginlahdella. Siinä suunnassa avautuvat valtavat visiot. Ajateltakoon vaikka pengertieyhteyttä Tyysterniemeltä Naurissaaren ja Ruohosaaren kautta Skinnarilaan, jolloin keskelle kaupunkia syntyisi Sunisenselän luonnonkaunis sisäjärvi.

Pyrkimys viimeisten vanhojen rakennusten säilyttämiseen saattaa vaikuttaa hempeilyltä, eikä helposti voita päättäjien pseudorationaalisia perusteluja. Jos tavoitteena on vahvistaa Lappeenrannan inhimillistä vetovoimaa, meillä ei ole varaa purkaa enää ainoatakaan tiili tiileltä muurattua rakennusta tai hirsirunkoista puutaloa. Ratkaisevaa on miten meidän itseymmäryksemme kehittyy ja miten hyvin me tunnemme oman historiamme. Kaupungin tulevaisuus lepää päättäjien sivistystahdon kohentumisen varassa. Muutoksen todellinen suunta olisi hyvä aistia ensimmäisten joukossa. Etulyönti on puoli voittoa. Matkijat tulevat jälkijunassa ja aina liian myöhään.